

נושא העבודה

גט

תאריך: ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

בחרתי בנושא גט כי זה נושא שמאוד מעניין אותי.
אני בת להורים גרושים ורציתי להבין לעומק את תהליכי קבלת הגט, אילו עילות יש
לגירושין, האם ניתן לכפות גט ועוד.

בנוסף, כיום שליש מהזוגות מתגרשים כלומר נושא זה הוא שכיח בקרב זוגות נשואים
וברצוני לבדוק את תהליך הגירושין שהוא תהליך מתן גט.

ברצוני לראות את התפתחות המשפט העברי עד למשפט הישראלי וכן לבדוק האם יש
שינוי במעמד האישה והגבר בתהליך זה.

תוכן עניינים

3	מבוא	פרק ראשון
4	רקע-גט	פרק שני
5	מהן עילות הגירושין	פרק שלישי
10	מהו גירוש האישה	פרק רביעי
12	מהי סרבנות גט	פרק חמישי

18	השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי	פרק שישי
20	סיכום	פרק שביעי
21		ביבליוגרפיה

מבוא

במהלך העבודה אחקור את הנושא מהו גט. כמו כן, אתמקד בגישת המשפט העברי וגישת המשפט הישראלי לסוגיות השונות העולות מתוך הנושא גט להלן: עילות הגירושין (הדרך למתן גט), גירוש אישה בעל כורחה ותופעת סרבנות גט והדרכים לטיפול.

בכל סוגיה אעסוק בגישת המשפט העברי אשר תכלול את התפתחות המשפט העברי במשך השנים תוך בחינת מקורות המשפט העברי במקורותיו הראשוניים הקלאסיים הקדומים ביותר המהווים את בסיס הנושא (תנ"ך), עבור דרך המקורות התלמודיים, מפרשיו, רמב"ם ושו"ע וכלה בספרות במחקר המודרנית (חכמי הדור שלנו) במשפט העברי. בנוסף אעסוק בסוגיה הנתונה במשפט הישראלי הכולל חקיקה, פסיקה וספרות אקדמית. לאחר מכן אערוך השוואה ביניהם, תוך הצבעה על מקומו של המשפט העברי במשפט הנוהג (אם קיים).

אחרי אלה, אערוך סיכום כולל של העבודה בו אציג את מסקנותי מתוכן העבודה. בסוף העבודה תוצג רשימה ביבליוגרפית שתכלול את כל מקורות המידע שהוזכרו במהלך העבודה.

מהו גט?

גט, הוא מסמך הלכתי כתוב בדיו על קלף, שבאמצעותו מגרש בעל את אשתו ומסיים את נישואיהם. משפט המפתח בגט הוא "הרי את מותרת לכל אדם".

על מנת שבני זוג יוגדרו כגרושים, עליהם לעבור מספר פעולות טקסיות (מתן גט), שרק לאחריהן הם יוגדרו רשמית כגרושים. על מתן גט להיעשות מתוך רצון חופשי של בני הזוג, וכל ניסיון לכפות את הפעולות עליהם עלול לגרום לפגיעה בכשרות הגט. בעבר ניתן היה למסור גט לאישה גם ללא רצונה, אך כיום מדובר בפעולה לא חוקית.

מסירת הגט היא הליך טקסי לכל דבר ועניין, אשר מתקיים בהתאם למסורת היהודית שהחלה עוד בתקופת התנ"ך וכולל מספר פעולות מוגדרות. פעולות אלו נוגעות לתוכנו של השטר שיימסר לאישה על ידי הבעל, מהות העדים אשר צריכים להיות נוכחים במקום בזמן המקרה ואפילו דרך מסירת השטר, פיזית, לידיה של האישה ולחזקתה.

טקס מסירת הגט נערך בבית הדין הרבני והוא אינו ניתן לביצוע בבית המשפט לענייני משפחה, גם אם ההליך כולו, מבחינה משפטית, התבצע בין כתליו.

הגט הוא שטר שיינתן לאישה על ידי הבעל, רק כאשר שני הצדדים מסכימים לכך. כאשר אחד הצדדים מתבצר בעמדתו, ולא מוכן להעניק תוקף להסכם הגירושין, זהו מקרה של סרבנות גט, בו עד היום מתקשות רשויות המשפט והחוק להתמודד.

בכדי לקבל את הגט יש לנמק בעילות הגירושין המוזכרות במשפט העברי, בפני בית הדין הרבני. לבסוף בית הדין קובע פסיקה – אם יש חיוב בגירושין ואם לאו.

במשך העבודה נעסוק בעניינים אלו, ונבחן את גישת המשפט העברי ואת גישת המשפט הישראלי אליהם.

מהן עילות הגירושין?

משפט עברי

העדר אהבה או מריבות בין בני הזוג אינם מהווים בדרך כלל עילת גירושין מוכרת. אם קיימת הסכמה הדדית של שני הצדדים לגירושין, זו עילה מספקת וההליך יהיה קצר ופשוט. אולם בדרך כלל המצב אינו קל כל כך. לעיתים אחד מבני הזוג מביע התנגדות להליך גירושין, ובמקרה זה על מנת שבית הדין הרבני יתן פס"ד המחייב בעל לתת גט יהיה על הצד המעוניין בגירושין להוכיח את אחת מהעילות לביצוע גירושין המוכרות בדין העברי. בית הדין הרבני אינו נותן לטעון עילות אלה באופן סתמי, אלא, הוא מקפיד לדרוש פירוט, הנמקות, הוכחות וראיות כבדות משקל על מנת שישתכנע ללא כל צל של ספק כי אכן נתקיימה העילה הנטענת.

בית שמאי אומרים "לא יגרש אדם את אשתו, אלא אם כן מצא בה ערוות דבר" ערוות דבר" - עניני מוסר, פריצות. צריך להיות פגם לפריצות.

בית הלל אומרים" - אפילו הקדיחה תבשילו - "כלומר, אפילו אם שרפה תבשילו, ארוחתו" - פגם בניהול הבית.

הפרשנות המוסמכת ל"ערוות דבר" היא עילה רצינית ביותר.

רבי עקיבא אומר- "אפילו מצא אחרת נאה מימנה" – כלומר "והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערוות דבר". רבי עקיבא מפרש את המילה "כ"י" כ"או" או שלא תמצא חן בעיניו סתם או שמצא בה ערוות דבר. בית הלל ושמאי מפרשים את המילה "כ"י" כנימוק, הנימוק לכך שלא מצא חן בעיניו, היא צריכה להיות בעלת פגם רציני.

העילות נחלקות לשני סוגים, עילות אובייקטיביות (שאינן קשורות להתנהגות) לגירושין מול עילות סובייקטיביות (הקשורות בהתנהגות) של הגבר או האישה.

עילות אובייקטיביות לגירושין שהגבר זכאי לטעון:

*טענת מומים – אם מתגלה כי לאישה יש מומים או מחלות (פיזיות או נפשיות), שעליהן הבעל לא ידע לפני שהתחתן הוא רשאי לתבוע לגט בעילה זו בתנאי שיוכיח כי לא ידע על המומים קודם לכן.

במקרה של מומים לאחר הנישואים אין הבעל יכול לתבוע לגט כי זהו רצון הגורל, יש לו זכות לתבוע רק במקרה ומדובר בסכנת נפשות כמו מחלות מדבקות, או במקרה והאישה אינה יכולה לקיים יחסי מין.

*עקרות – אם לאחר עשר שנות נישואין האישה אינה יולדת, זו עילת גירושין.

עילות סובייקטיביות לגירושין שהגבר זכאי לטעון :

*אישה שעוברת על דת משה- אם אישה מקיימת יחסי מין בזמן נידה, מאכילה את בעלה אוכל לא כשר וגורמת לגבר לעבור על דיני הדת – זוהי עילה לגירושין.

*עוברת על דת יהודית מתלבשת שלא בצניעות, מתנהגת בפריצות, מקללת, מעליבה, או מכה את הבעל.

*אישה שזנתה תחת בעלה - אשה נשואה שקיימה יחסי מין עם גבר אחר. עילה זו לגירושין מחייבת קיומן של הוכחות מוצקות. במקרה זה אסור לבעל להמשיך ולחיות עם אשתו, הוא מחוייב לתת לה גט – גם אם סלח לה, אין מקום למחילה מצדו.

*אישה מורדת - במידה והאישה אינה מקיימת יחסי אישות מעל לשישה חודשים, וממשיכה בסירובה לאחר שבעלה מתרה בה, זו עילה מספקת לביצוע גירושין.

*מעשי כיעור - מושג זה כולל מקרים שאין בהם הוכחה ממשית שהאשה קיימי יחסי מין עם אחר, אבל עשתה מעשים שמעלים חשד כבד וחמור שהאשה קיימה יחסים עם אחר.

זוהי עילה מספקת לגירושין מטעם הבעל. בעילה זו, מעשי כיעור אין הבעל חייב לגרש את האשה והוא יכול לסלוח לה ולחיות עימה. (להבדיל מאישה שזנתה והוכח כי קיימה יחסים עם אחר).

עילות אובייקטיביות לביצוע גירושין שהאישה זכאית לטעון :

*מומים ומחלות – מדובר במומים ובמחלות של הבעל שלא מאפשרים קיום יחסי אישות, כמו מחלות מדבקות, ריחות רעים ומומים הגורמים לאשה גועל ומונעים ממנה לקיים יחסי אישות. כל אלה עילות לגירושין גם אם נוצרו לאחר הנישואים. אולם יש לסייג ולומר כי לגבי מומים או מחלות שהיו קיימים עוד לפני הנישואין, על האישה להוכיח כי לא ידעה על כך¹. (ישנה מחלוקת לגבי מחלת האפילפסיה)². *עקרות – במידה והבעל לא יכול להוליד ילדים, והאישה הוכיחה את רצונה להוליד ילדים, ואין לה ילדים מנישואים קודמים, הרי שיש לאישה עילה לגירושין ממנו³. *כוח גברא – במידה והבעל לא יכול לקיים יחסי מין מלאים בשל בעיית אימפוטנציה, יש לאישה עילה לביצוע גירושין, גם אם יש לה ילדים.

עילות סובייקטיביות לביצוע גירושין שהאישה זכאית לטעון :

*סירוב לקיים את חובת העונה – אם הבעל מסרב לקיים יחסי מין עם אשתו, הוא נחשב למורד, ולפיכך יש לה עילה לגירושין. *סירוב מזונות – אם הבעל יכול ומסרב לזון את אשתו – יש לה עילה לבקש גירושין ממנו. התנהגות שלא כדין – במידה והבעל אליים כלפיה, מעליבה, בוגד בה, גורם לה לעבור על מצוות אלוהים במכוון, ומוכיח התמדה במעשיו הרעים – זוהי עילה לביצוע גירושין בין בני הזוג.

¹תשובות הרא"ש

²לדעת הראב"י אין הבעל מחויב בגט – מחלה זו לא נזכרת בשמנה ובתלמוד ולכן אין כפייה בגט. לעומת זאת, שו"ת הרא"ש טוען כי ניתן לכפות גט. שער אשר אומר כי הייתה קיימת סכנת הדבקות ולכן יש לכפות גט. חתם סופר אומר שכיום ידוע כי אין זו מחלה מדבקת ולכן אין כופים גט.

³תלמוד, מסכת יבמות, פסיקת ר' יוחנן

משפט ישראלי

במדינת ישראל, הסמכות בענייני נישואין וגירושין היא של בית הדין הרבני⁴ על כן, החוק הישראלי מגדיר את העילות לגירושין על פי העילות המוכרות בדין העברי. על מנת להתגרש אין תמיד צורך להוכיח את אחת מעילות הגירושין- בני זוג יכולים להחליט ביחד שברצונם לסיים את נישואיהם, לפנות לבין הדין על מנת להתגרש, והם אינם חייבים לנמק את החלטתם.

גם אם רק אחד מבני הזוג מעוניין בגירושין, ובן זוגו לא מעוניין להתגרש, אך נענה לבקשתו, מגיעים לבית הדין עם בקשה להתגרש, ללא התנגדויות. הדרישה לעילות גירושין עולה כאשר אחד מבני הזוג מתנגד לגירושין, ומציג את התנגדותו בפני בית הדין. מכך, כאשר בן הזוג השני תובע לגירושין עליו להציג את אחת העילות שהוזכרו לעיל בחלק המשפט העברי.

בית שמאי מגן על האישה - אין עילה אלא ממש פריצות. אישה גרושה בבית שמאי היא "גמורה", אף אחד לא ייקח אותה. גם אצל בית הלל לאישה גרושה יהיה קשה להתחתן שנית. אצל רבי עקיבא, אישה גרושה היא בסדר ויש לה אפשרות להתחתן שוב.

⁴ חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953

מהו גירוש האישה? איך הגישה התפתחה עם התקופות?

משפט עברי

הגט נמנה עם אחת מתרי"ג מצוות התורה, ומוזכר בספר דברים ובספר ישעיהו בשם "ספר כריתות". על פי המדרש הוא היה נהוג עוד בימי אברהם אבינו. הנוסח הנוכחי של הגט וכל הכללים הקשורים בו נקבעו בבבל בתקופת התלמוד .

"כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבִעָלָהּ, וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חַן בְּעֵינָיו - כִּי מִצָּא בָּהּ עָרוֹת דָּבָר, וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ"⁵

על פי פירוש רש"י - גירש משה רבנו את צפורה אשתו. "ויקח יתרו חתן משה את צפורה אשת משה, אחר שלוחיה"⁶ שמשמעו כמו: "ושלחה מביתו" דהיינו שנתגרשה ממשו רבנו. זהו המקור הראשון שבו אנו מתוודעים להליך הגירושין.

לאורך התפתחות המשפט העברי הועלו דעות על דין תורה זה אשר אומר כי הבעל יכול לגרש אישה בין ברצונה ובין אם לאו:

נכתבה תקנת הכתובה. כתובה היא מסמך משפטי שנלווה לקידושין שתיקנו חז"ל, ובו מפורטים חובות הבעל כלפי אשתו, ובעיקר התחייבותו הכספית במקרה שתגורש או תתאלמן. טעם של חז"ל לכתובה היא שלא יקל בעיני הבעל לגרש את אשתו, שהרי בזמנם נהג דין התורה לפיו מותר היה לגרשה בעל כורחה.

במקרה ולבעל אין יכולת לשלם לאישה את כתובתה ואת נדונייתה, בכל זאת ביכולתו לגרש אותה ואינה יכולה לעכב את הגירושין בשל אי יכולתו לשם את חובותיו אליה.

אולם הרגמ"ה⁷ תיקן, בחרם, שאסור לגרש את האישה בלי רצונה והסכמתה, גם במצב בו הבעל ייתן לה את מלוא חובותיו אליה- חרם דרבנו גרשום. הטלת החובה להסכמת

⁵ מקרא - דברים כד, א

⁶ מקרא - שמות יח, ב

⁷ רבנו גרשום מאור הגולה- חיבר את תקנות "חרם דרבנו גרשום". 1000 לפנה"ס

האישה לגירושים, כחלק בלתי נפרד מתוקפם, חיסנה את הנשים מפני התעללות ושתלטנות גברית אפשר תקנה זו יצרה גם כן שוויון בין הגבר לאישה.

בין הרבנים שהזכירו את החרם: רש"י, רבנו ניסים, הרא"ש, רבי יוסף קארו ועוד, מהם מצדדים ומהם שמזכירים אותו ככזה שלא התקבל בכל קהילות ישראל.

משפט ישראלי

המשפט הישראלי שאב את גישת המשפט העברי של חרם דרבנו גרשום, כלומר כיום לא ניתן לגרש אישה בעל כורחה. בעקבות קביעת ההלכה של חרם דרבנו גרשום נדרשת הסכמת האישה לקבלת הגט.

גירושין של יהודים בישראל יידונו בבית הדין הרבני וייערכו על-פי דין תורה⁸, בכך נקבעים הן סמכות בתי הדין הרבניים בענייני המעמד האישי והן תוכן הדין שיפעילו בתי הדין הללו בבואם לדון בענייני הגירושין ובעניינים הכרוכים בהם.

לצד מחויבותם לדין היהודי, מחויבים בתי הדין הרבניים גם לזכויות שהוקנו לצדדים מכוחו הכללי של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו⁹ ומכוחם של חוקים אחרים המכפיפים את בית הדין הרבני במפורש להסדריהם. כלומר מובא בכך את צורך הסכמת שני הצדדים להסכם הגירושין.

התורה מחייבת שגירושין יתבצעו על ידי מתן גט מהבעל לאישה. על פי ההלכה הגט חייב להינתן על ידי הבעל מרצונו ואם הבעל נותן את הגט שלא מרצונו הגט עלול להחשב גט מעושה שהוא פסול. כיום מעשה זה הוא עברה פלילית מסוג פשע: "התיר האיש קשר הנישואין על כורחה של האישה, באין פסק דין של בית משפט או בית דין מוסמך המחייב את האשה להתרת קשר הנישואין - האיש אשם בפשע ודינו מאסר עד חמש שנים"¹⁰.

בתנועה ליהדות מתחדשת נהוג לתת גם גט מקביל מצד האישה, המשחרר את הבעל מהתחייבויות והבטחות הנישואין מלבד ההבטחות הקשורות להסדרים הכלכליים של

⁸ חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג – 1953

⁹ חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, התשנ"ב 1992

¹⁰ חוק שיווי זכויות האישה תשי"א-1951

הגירושין והסדרי משמורת הילדים. את הגט מצד האישה הנהיג רבי זלמן שחטר שלומי
וכך נוהגים הרבנים המוסמכים על ידו ברחבי העולם.

מהי סרבנות גט? כיצד ניתן לטפל בתופעה זו?

משפט עברי

בהלכה היהודית, סרבנות גט הוא מצב שבו אדם נשוי מסרב לסיים את נישואיו באופן רשמי על פי ההלכה, למרות שהנישואים אינם מתממשים בפועל, ובכך הבעל מונע מאשתו להינשא לאחר.

רק מסירת הגט מיד האיש לידי אשתו יוצרת את פעולת הגירושין. מצב משפטי זה הוא פועל יוצא של מצוות התורה: "וכתב לה ספר כרתות ונתן בידה"¹¹, כך גם מלמד הרמב"ם¹² ודרשו חז"ל: "ספר [=גט] כורתה, ואין דבר אחר כורתה" כלומר, רק הגט יוצר את פעולת הגירושין, ולא שום דבר אחר. פעולת הגירושין מתבצעת ברגע שמסר הבעל לאשתו את הגט.

על פי ההלכה הגט חייב להינתן על ידי הבעל מרצונו ואם הבעל נותן את הגט שלא מרצונו הגט עלול להיחשב "גט מעֶשָׂה"¹³ שהוא פסול.

במידה והבעל מסרב לתת לאישה גט, היא תחשב עדיין לאשת איש ואם תקיים יחסי אישות עם גבר זר היא תחשב לנואפת וילדיהם לממזרים.

אם המצב הפוך לגבר היה מותר להיות ביחסים נוספים עם אישה אחרת עד חרם דרבנו גרשום בו נאסר על נשיאת אישה נוספת וכן איסור על גירוש אישה בעל כורחה.

הכלל היסודי שמסביר הרמב"ם של "מכים אותו עד שאומר רוצה אני" הינו הבסיס ההלכתי של הצבת סנקציות על סרבן הגט: "...וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"¹⁴. ההלכה דורשת שהפעלת הסנקציות תהיה כזו שלא תישלל לחלוטין

¹¹ דברים כד א

¹² משנה לתורה, ספר נשים, הלכות גירושין א

¹³ גט מעושה בהלכה היהודית הוא גט שניתן על ידי הבעל שלא מרצונו החופשי לגרש את אשתו, אלא כדי להסיר מעליו אמצעי לחץ וענישה שונים שהופעלו עליו, כמו מאסר או הטלת קנסות כספיים.

¹⁴ בבלי, מסכת ערכין, דף כ"א, עמוד א

זכות הבחירה שכן גט שניתן שלא מבחירה, עלול להיכנס בקטגוריה של גט מעושה, ולהיפסל משום כך.

בין פוסקי ההלכה קיימים חילוקי דעות בשאלה על הפעלת לחץ הסנקציות על הבעל למשל הפעלת לחץ כלכלי¹⁵.

בין הסנקציות מוזכרת סנקצית הלחץ המתון- הרחקות דרבנו תם¹⁶: אם לא ניתן להפעיל אמצעי אכיפה ישירים על הבעל (חרם ונידוי), הציבור ורשויותיו המוסמכות רשאים להימנע מכל מגע עם מי שמסרב לציית לבית הדין. ישנה פגיעה בעקיפין בבעל, פגיעה לא פיזית "בגופו" אלא ע"י הרחקות ואיסורים שונים כנגדו.

יתרה מזאת, ישנן נסיבות שבהן ההלכה מאפשרת לכפות על הבעל לגרש את אשתו ובנסיבות אלו לא ייחשב הגט הכפוי כגט מעושה, להלן:

"אלו שכופין אותן להוציא--מוכה שחין, ובעל פוליוס, והמקמץ, והצורך נחושת, והבורסי" - את מוכה השחין כופים לגרש את אשתו, משום שקיום היחסים עם האישה מסכן את חייו¹⁷.

עילה נוספת לכפיית גט שנקבעה בתלמוד היא מחמת ריחו הרע של הבעל אז אין האישה מסוגלת לחיות עמו. מכאן פסקו גדולי הראשונים שקל וחומר ניתן לכפות גט כאשר הבעל אלים, דבר שיש בו משום חיי נפש. אף ניתן לכופו לגרש משום הכלל: "אין אדם דר עם נחש בכפיפה"¹⁸.

¹⁵ כך למשל פוסק רבנו מנחם המאירי, בית הבחירה גיטין פח ע"ב, הקובע שהגט ייפסל גם כאשר הופעל לחץ כלכלי על הבעל (במובחן מלחץ פיזי) "כגון שהיו כובשין את ממונו עד שיגרש, או הטיל עליו קנס על ידי גויים". למחלוקת הפוסקים בשאלה האם הפעלת לחץ כלכלי עלולה להביא לפסלות הגט, ראו בהרחבה, זרח ורהפטיג, "כפיית גט להלכה ולמעשה", שנתון המשפט העברי ג-ד (תשל"ו-תשל"ז) עמי 164-165 (להלן: ורהפטיג, כפיית גט); יחיאל קפלן ורונון פרי, "על אחריותם בנזיקין של סרבני גט", עיוני משפט כח (3) סיוון תשס"ה, 773 (להלן: קפלן ופרי, אחריות בנזיקין)

¹⁶ היתר הפעלת סנקציות שכתב רבנו תם בספרו "הספר הישר"

¹⁷ משנה כתובות פרק ז, משנה י

¹⁸ ראה: תשב"ץ, חלק ב, סימן ט; תשובת רבנו שמחה, אור זרוע, בבא קמא, סימן קסא; הגהות הרמ"א לשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף ג.

כמו כן כאשר הנישואין אסורים ניתן לכפות על הבעל לגרש את האישה¹⁹. בנוסף עקרותו של הבעל היא עילה לכפיית גט שהרי האישה זכאית לילדים שיתמכו בה לעת זקנתה²⁰.

הרמב"ם סבור שבכל מקרה בו קיימת עילה אובייקטיבית הגורמת לאישה למאוס בבעלה, ניתן לכפות על הבעל לגרש את אשתו. דעה זו לא התקבלה אמנם על דעת רוב פוסקי ההלכה²¹, אולם בכל זאת, יש פוסקים הנכונים להרחיב את רשימת העילות, ולצרף להן עילות כפייה על דרך ההיקש או בדרך של קל וחומר. כך למשל, יש הסבורים שניתן לכפות גט כלפי בעל אלים (דרך של קל וחומר כפי שנאמר לעיל), כלפי בן-זוג בוגד, כלפי בן-זוג שהמיר את דתו, ואף בנסיבות שבהן קיים חשש שעוכב הגירושין יגרום לבני הזוג לקיים יחסים אסורים מחוץ למסגרת הנישואין.

על פי דין תורה אין צורך בהסכמת האישה לגירושין אולם מאז חרם דרבנו גרשום לא ניתן לגרש אישה בעל כורחה.

במקרה של סרבנית גט הסנקציה המרכזית בהלכה היא שלילת דמי המזונות, אך דעה זו לא התקבלה על דעת רוב פוסקי ההלכה והם סברו שניתן להפעיל סנקציה זו בנסיבות חריגות. ניתן לכפות כפיית גט במקרה והאישה עקרה והבעל חפץ בהמשך שושלתו. כמו כן כאשר הבעל טוען שאשתו מאוסה עליו ומביא עילה אובייקטיבית מאפשרים לו לכפות על האישה גט באמצעות שלילת מזונותיה.

כלומר ניתן לפתור את תופעת סרבנות הגט באמצעות הפעלת לחץ-סנקציות על הסרבן ובכפיית גט בנסיבות החריגות האמורות לעיל. בעקבות זאת מספר מסורבות הגט הצטמצם.

¹⁹ דברי האמורא שמואל נפסקו להלכה בשולחן ערוך אבן העזר, סימן ו פרק א

²⁰ דברי רבי נחמן, תלמוד בבלי יבמות סה ע"ב

²¹ לעמדות הפוסקים בעניין זה ראו, מ' שפירא, "גירושין בגין מאיסה", דיני ישראל ב (תשל"א) 117: א' הורביץ, קונטרס הבירורים

לפי הגדרת הנהלת בתי הדין הרבניים, סרבנות גט משמעה כי בית הדין הגיע להחלטה על כפיית גט או חיוב גט, תוך מענה לכל העניינים הנוגעים בדבר, אלא שאחד הצדדים מסרב²². סרבן הגט יחויב בפיצויים לאשתו²³.
על פי החוק הישראלי ישנן שלושה דרכים עיקריות לכפות על סרבן הגט לגרש את אשתו, כפי שמפורט להלן:

1. לבית משפט מחוזי ישנה את הסמכות לכפות גט על סרבן הגט בכדי שיגרש את אשתו. הסמכות ניתנת לבית המשפט על ידי הצגת פסק דין רבני שאומר שיש לעשות זאת²⁴. פסק דין זה הוא נדיר ביותר ובשל כך גם השימוש בהוראה הנ"ל.
2. לבית המשפט הרבני יש את הסמכות לאסור אדם או להטיל עליו קנס בשיעור שיראה לנכון, על מנת לגרום לו לציית לפסק דינו של בית המשפט. השימוש בהוראה מאפשר להפעיל את הסנקציה של מאסר, לא רק בנסיבות שבהן ניתן על ידי בית-הדין פסק דין הכופה על הזוג להתגרש, אלא גם בנסיבות שבהן ניתן פסק דין המחייב אותם לעשות כן²⁵.
ביוני 2011 הורה בית הדין הרבני בירושלים באופן תקדימי להאריך את מעצרו של סרבן גט לתקופה בלתי מוגבלת, בעקבות המשך סירובו לתת גט לאשתו גם לאחר שסיים לרצות תקופת מאסר של עשר שנים. במרץ 2016 הטיל בית הדין הרבני עונש מאסר על אביו של סרבן גט, לאחר שקבע שהאב עומד מאחורי הסרבנות של בנו.
3. בית-הדין הרבני הוסמך להטיל סנקציות רבות ומגוונות על בעל המסרב לתת לאשתו גט²⁶, כגון צו עיכוב יציאה מן הארץ, צו עיכוב הנפקת דרכון, צו איסור על

²² הרב שלמה דיכובסקי, מנהל בתי הדין הרבניים, מכתב, 31 בינואר 2011

²³ השופט מ. הכהן: סרבנות גט-חיוב סרבן גט בפיצויים. תמ"ש 19270/03 כ.ש.נ' כ.פ (לא פורסם-פסק דין מיום 21.12.04)-מס"ד 93

²⁴ חוק שיפוט בתי דין רבניים סעיף 6

²⁵ סעיף 1א(א) לחוק בתי-דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), התשט"ז-1956

²⁶ סעיף 1 של חוק בתי-דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995

החזקת או קבלת רישיון נהיגה ועוד.

כיום, הוראה זו היא הוראת החוק העיקרית המשמשת את בתי-הדין כדי לכפות על סרבני הגט לשתף פעולה עם בית-הדין ולסיים את הליך הגירושין.

הפעלת אמצעי כפייה על סרבניות גט נדירה יותר, אך ידועים מקרים שבהם הטיל בית הדין הרבני סנקציות ואף הטיל עונש מאסר על סרבנית הגט²⁷ (המאסר לא יצא לפועל²⁸). סמכות המאסר של סרבניות גט נקבעה בחוק מאוחר יותר מסמכות המאסר של סרבנים גברים, והיא מותנית באישור נשיא בית הדין הגדול לאחר שאפשר לצדדים לטעון בפניו.

תנאי סף להפעלת סנקציות נגד סרבן הגט, הינו פסיקה של בית הדין הרבני ברמת "כופין" לתת גט לאישה. פסק דין ברמה של "המלצה" או "מצווה" לא יספיק לצורך הפעלת הסנקציות.

החוק²⁹ מרחיב את מגוון הסנקציות שניתן בידי בית הדין להפעיל כנגד סרבני גט: הסנקציה המרכזית היא "מזונות עונשים" המתייחסת לבעל המסרב לתת גט. משמעותה היא קביעת מזונות גבוהים לאשתו וזאת תוכל כמסורבת גט לדון ולהשתמש בכך כקלף מיקוח מול הבעל.

סנקציה נוספת היא - הבעל יכול להכריז שאשתו היא מורדת כלומר, היא מסרבת לגור עמו, מסרבת לקיים עמו יחסי אישות, או שאינה ממלאה את תפקידה בכלכלת הבית. אמנם, שדי לאישה להביא "אמתלה קלה כנוצה" (משמע מתן צידוק מינימלי לעזיבתה), כדי שבית הדין ידחה את הבקשה להכריז עליה כמורדת. כמו כן, המשפט הישראלי דוגל בסנקציה של הפעלת לחץ מתון – הרחקות רבנו תם.

²⁷עמירם ברקת, לראשונה: רבנים שלחו סרבנית גט למאסר בשם "השוויון בין המינים", באתר הארץ 5, באפריל 2004

²⁸יעקב חשין, סוגיות בנושא גירושין - "האם קיים הבדל בין הוצאת צו הגבלה לגבר לבין הוצאת צו הגבלה לאשה"?

²⁹בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995

הסנקציות הללו מתייחסות לבעל המסרב לתת גט.

החוק גם מונע מסרבן הגט לקבל קצבאות אותן הוא רשאי לקבל מביטוח לאומי.

סנקציות קשות נוספות שהועלו בפסק דין על סרבן גט³⁰ - כולל המלצה לאיסור שינה על מזרן, כליאה יחד עם אסירים ביטחוניים, כליאה בבידוד לסירוגין לתקופות ארוכות של 90 יום, כאשר הסרבן ימצא שבעה ימים בבידוד ושבעה ימים במאסר רגיל, וחוזר חלילה, איסור רכישת מצרכים בקנטינת בית הסוהר, מניעת הזכות לקבל אוכל כשר למהדרין, ועוד. פסק דין זה אף ממליץ למחוקק כי יתיר לבתי הדין הרבניים לאסור סרבן גט אף ליותר מעשר שנים.

בתי הדין הרבניים עושים מאמצים רבים להתיר נשים עגונות (מסורבות גט) ולצורך כך אף הקימו בית דין מיוחד לנשים עגונות, שמטרתו לאתר את בעליהן והם מפעילים את הסנקציות הקיימות בחוק כנגד סרבנים.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

על פי חוק (חוק יסודות המשפט) במדינת ישראל כיום בית הדין הרבני פועל על פי דין

³⁰ בית הדין הרבני הגדול, מס' תיק: 1-64-8455, פלוני נ' פלונית, 17/09/2008

תורה. במהלך השנים- מתקופת המקרא ועד היום, התפתחו, הוספו, נשאו ובאו במחלוקת סוגיות רבות.

ניתן לראות חפיפה של גישת המשפט העברי וגישת המשפט הישראלי בסוגיית עילות הגירושין. המשפט הישראלי שאב את העילות מן המשפט העברי והתקין אותן על פי חוק. שתי הגישות דוגלות בכך שעל הבעל לתת את הגט מרצונו החופשי שאם לא כן הגט ייחשב לגט מעושה שהוא גט פסול. כמו כן, על הבעל לתת את הגט מידו לידה של האישה ולהכריז כי היא "מותרת לכל אדם". אם הבעל מסרב האישה עדיין נחשבת לאשת איש ואינה יכולה לקים יחסי אישות עם גבר אחר – אישה עגונה.

בנוסף ניתן לראות כי ישנה חפיפה בין גישת המשפט העברי וגישת המשפט הישראלי בטיפול בתופעת סרבני הגט, כלומר שתי הגישות דוגלות בהפעלת סנקציות על סרבן הגט ובכפייה גט בנסיבות מסוימות. המשפט הישראלי שאב את גישת המשפט העברי של הפעלת לחץ מתון על הסרבן-הרחקות דרבנו תם. המשפט הישראלי הרחיב את מגוון הסנקציות וכן הוסיף סנקציות המתאימות לתקופתנו. כמו כן, לפי שתי הגישות סרבן הגט מחויב בפיצויים לשני. המשפט הישראלי שאב את גישת חרם דרבנו גרשום שזה ביטל את דין התורה שלפניו. החוק במדינת ישראל כיום אוסר על גירוש אישה בעל כורחה וכן נישואי פוליגמיה. מעמד האישה התפתח מתקופת המקרא בו האישה הייתה מתגרשת ברצונה ובין אם שלא ברצונה, ואילו היום להסכם הגירושין נדרש הסכמת שני הצדדים.

סיכום

במהלך העבודה נדונה הסוגיה לגירוש אישה בעל כורחה. על פי דין תורה היה מותר לגרש אישה בין שברצונה ובין לאו, עד חרם דרבנו גרשום שאסר זאת. כיום המשפט הישראלי דוגל בגישת רבנו גרשום. לאישה כיום מותר להתנגד לגירושין כן לדרוש גט. כמו כן לאישה

עילות בהן היא יכולה להשתמש אם רוצה לתבוע לגט. העילות למן גט- עילות סובייקטיביות ואובייקטיביות הן לאישה והן לגבר. המשפט הישראלי פועל על פי עילות אלו ושופט על פיהן.

סרבנות גט היא מצב בו בן הזוג מסרב למסור לאחר גט. המשפט העברי כמו המשפט הישראלי מפעיל סנקציות עליו בכדי שיתן גט ובנסיבות מסוימות אפשר לכפות גט.

מכל האמור לעיל וכן התוכן העבודה עצמו אני מסיקה כי מעמד האישה התפתח שהרי נוספו לה זכויות. יש כיום ניסיון להשוות בין מעמד האישה ומעמד הגבר.

בנוסף יש ניסיון לצמצם את הליך הגירושין את הסבל של מסורב הגט באמצעות דרכי ההפעלה על סרבן הגט.

ביבליוגרפיה

חקיקה

- * חוק שיווי זכויות האישה תשי"א-1951
- * חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953
- * חוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), התשט"ז-1956
- * חוק יסודות המשפט התשי"ם-1980
- * חוק יסוד כבוד האדם וחירותו התשנ"ב – 1992
- * חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995

פסיקה

- * בית הדין הרבני הגדול, מס' תיק : 1-64-8455, פלוני נ' פלונית, 17/09/2008
- * השופט מ. הכהן : סרבנות גט-חיוב סרבן גט בפיצויים. תמ"ש 19270/03 כ.ש.נ' כ.פ (לא פורסם-פסק דין מיום 21.12.04)-מס"ד 93

ספרות מחקר

ספרים

*אנציקלופדיה יהודית דעת, כפייה בגט
*בסון מירב, עילות גירושין במשפט העברי

מאמרים

*הכנסת, מרכז המחקר והמידע, סרבנות גט בישראל-רקע הלכתי, היקף התופעה והדרכים

לטיפול בה

*השתלשלות בעיית סרבנות הגט בהלכה

*סטררוגנו שלומית, סנקציות נגד סרבני גט בהליך של גירושין

*פרופ' קירשנבאום, נישואין וגירושין בתורה ובתלמוד

* פרופ' קירשנבאום, גירושין לאורך הדורות

*שוחטמן אליאב, על הזכות לגרש ולהתגרש

משפט עברי

ספרות הפסיקה

בבלי, מסכת ערכין, דף כ"א, עמוד א

תלמוד, מסכת יבמות, פסיקת ר' יוחנן

משנה כתובות פרק ז, משנה י

משנה לתורה, ספר נשים, הלכות גירושין א

ספרות השו"ת

חרם דרבנו גרשום

הרחקות דרבנו תם